

Luodut ja löydetyt kuvat

Keskiajan kuvaus romaanissa *Rottien pyhimys* (2021)

Aada Lehtinen

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Aada Lehtinen

Luodut ja löydetyt kuvat: Keskiajan kuvaus romaanissa *Rottien pyhimys* (2021)

Sivumäärä: 33

Tutkielmassani tarkastelen Annelin Kannon romaanin *Rottien pyhimys* (2021) luomaa keskiaikakuvaa. Aluksi luon yleiskuvan romaaniin ja sijoitan sen suomalaisen historiallisen romaanin perinteen kontekstiin. Sitten hahmottelen teoksen ja sen suosion luomaa kulttuuri-ilmiötä, sekä ilmiön muodostumisen syitä ja vaikutuksia. Metodinani on lähiluku, jonka avulla tarkastelen, mistä tekijöistä Kannon luoma keskiaikakuva koostuu. Käytän tässä apuna medievalismin teorioita, erityisesti ajatusta löydetystä ja luodusta medievalismista. Näiden keinojen avulla pyrin tarkastelemaan *Rottien pyhimyksen* välittämän keskiaikakuvan tasoja. Luon katsauksen myös romaanin tärkeimpään miljööseen, Hattulan Pyhän Ristin kirkkoon, sekä sen maalauksiin, ja tämän jälkeen nostan esille kirjassa esiintyviä stereotypioita ja anakronismeja, joita arvioin ja analysoin niin tutkimuskirjallisuuden kuin Kannon mielipiteidenkin perusteella. *Rottien pyhimys* on tyypillinen historiallinen romaani: Kanto on tehnyt ennen kirjoitustyötä taustatutkimusta ja kirjassa pyritään antamaan historiallista tietoa lukijalle taiteellisen arvon lisäksi. Taustatyöstä huolimatta romaaniin on eksynyt asiavirheitä ja sellaisia medievalismin tuotteita, jotka eivät pohjaa tutkimukseen. *Rottien pyhimystä* olisi mielekästä tutkia jatkossa syventyen tarkemmin sen esittämiin tulkintoihin Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalauksista. Kirjaa voisi tutkia myös poetiikan keinoin osana Anneli Kannon tuotantoa.

Avainsanat: medievalismi, historiallinen romaani, Anneli Kanto, *Rottien pyhimys*, keskiaika, lähiluku, Hattulan Pyhän Ristin kirkko

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Medievalismi ja <i>Rottien pyhimys</i>	9
2.1	<i>Rottien pyhimyksen</i> juoni ja vastaanotto	9
2.2	Kuvitteellinen ja historiallinen aines	12
3	Keskiajan todellisuus ja <i>Rottien pyhimys</i>	16
3.1	Kirkko ja kuvat	16
3.2	Stereotypioita: naisen asema ja tekopyhyys	20
3.3	Anakronismeja: vammattomuusolettama ja yliopistokoulutus	23
4	Lopuksi: kuvaa ja kuvitelmaa	27
	Lähteet	29

1 Johdanto

Keskiaika ja siihen liittyvä kulttuuri kiinnostaa monia. Sen suosio alkoi 1800-luvulla romantiikan myötä ja keskiaikainnostus on vuosien kuluessa muuttunut ja monipuolistunut, elinvoimaisuuttaan menettämättä. Väliin ovat mahtuneet Tolkienin fantasiakirjat ja niiden myötä fantasiagenren räjähdysmäinen suosio, keskiaikamarkkinoiden nousu sekä keskiaikaan sijoittuvat historialliset romaanit. Keskiaikainnostukseen ei kuitenkaan yksiselitteisesti kuulu tieteellinen tieto keskiajasta, ja usein keskiaikainnostus luo viihteellisiä kuvia keskiajasta. En pidä tutkimustiedon sivuuttavasta, viihteellisestä keskiajan kuvauksesta, ja siksi tässä tutkielmassa otan lähempään tarkasteluun yhden keskiaikainnostuksen tuotteen ja pohdin sen suhdetta historialliseen keskiaikaan.

Tutkielmani aiheena ja alkuperäisaineistona on romaani nimeltä *Rottien pyhimys* (2021). Teoksen on kirjoittanut Anneli Kanto ja vaikka hän on kirjoittanut monia palkittujakin historiallisia romaaneja, *Rottien pyhimys* on ensimmäinen, ja toistaiseksi ainoa, keskiaikaa käsittelevä. Romaani sijoittuu vuoteen 1513, eli kyseessä on myöhäinen keskiaika. Aiheena on Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalaus ja teemoina naisen asema sekä oikeudenmukaisuus. Historiallisen romaanin lisäksi *Rottien pyhimyksessä* näkyy vaikutteita dekkarigenrestä ja nuorten aikuisten kirjallisuudesta, sillä siinä seurataan nuoren naispäähenkilön, Pelliinan, kasvutarinaa.

Rottien pyhimys on ollut todella suosittu: tätä tutkielmaa varten olen lukenut kirjan 12. painoksen. Suosiosta kertoo myös se, että Kannosta ja hänen romaanistaan löytyy runsaasti uutisia, artikkeleita ja kirja-arvosteluja; onpa romaanista tehty näytelmä ja musikaalikin. Teoksen suosio vaikutti myös Hattulan kirkkoon, joka koki yleisöryntäyksen kesällä 2022. Tällöin kävijämäärä kaksinkertaistui 2010-luvun keskiarvosta.¹ Suuren yleisön kiinnostus *Rottien pyhimystä* ja sen miljöötä, Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa, kohtaan tekee romaanista mielekkään tutkimuskohteen, ja vaikka historiallisesta romaanista on runsaasti tutkimusta, *Rottien pyhimystä* ja sen vaikutuksia ei ole vielä tutkittu.

Näkökulmani ovat medievalismin ja historiallisen romaanin tutkimus, mutta näistä painotan medievalismin tutkimusta, sillä työssäni historiallista romaania koskeva tarkastelu kytkeytyy nimenomaan medievalismiin. Tutkimusmenetelmänä käytän lähilukua, josta kerron lisää tutkimuskysymysten esittelyn jälkeen.

---

¹ Kajova 2022.

Tutkimuskysymyksenäni on, millaisen kuvan *Rottien pyhimys* antaa keskiajasta. Olen jakanut kysymyksen pohdinnan kahteen käsittelylukuun. Näistä ensimmäisessä keskustelen romaanista suhteessa medievalismiin ja historialliseen romaaniin. Selvitän, minkälaisen kuvan *Rottien pyhimys* pyrkii antamaan keskiajasta, ja asetan tämän kuvan historiallisen romaanin ja suomalaisen medievalismin kontekstiin. Toisessa käsittelyluvussa siirrän huomion romaanista löytämiini yksittäisiin aiheisiin. Ensimmäisenä tarkastelen Hattulan Pyhän ristin kirkon kuvia ja tekniikkaa, joilla ne on maalattu. Sitten otan käsittelyyn löytämiäni stereotyyppioita ja anakronismeja.

Kaisa Kortekallio ja Anna Ovaska ovat määrittäneet artikkelissaan ”Lähilukeminen ennen ja nyt: Ruumiillisia, ympäristöllisiä ja poliittisia näkökulmia” lähiluvun nykykäytössään yhdistelmäksi ”subjektiivisuutta ja objektiivisuutta, affektiivisuutta ja refleksiivisyyttä, [-] intersubjektivistista ja ympäröivistä”. Tämä tarkoittaa sitä, että lähiluvussa liikutaan luettavan tekstin eri kerroksissa ja pyritään ymmärtämään sitä sekä henkilökohtaisella tasolla että suhteessa ympäristöönsä. Lisäksi on tärkeää hahmottaa tekstin vaikutukset ympäristöön ja ympäristön vaikutukset tekstiin.² Tutkielmassani pyrin jättämään subjektiivisen näkökulman mahdollisimman vähäiseksi ja olemaan sen sijaan objektiivinen. En myöskään ota kantaa *Rottien pyhimyksen* herättämiin affekteihin (tunnereaktioihin) ja reflektiota käytän vain objektiivisuuteen pyrkimisen apuna. Sen sijaan romaanista heijastuvien keskiajan tulkintojen ja Anneli Kannon käsitysten näkeminen ja ymmärtäminen on tutkielman kannalta tärkeää. Voisikin sanoa, että hyödynnän lähilukua melko perinteisessä ja vanhassa merkityksessä, sillä pyrin alkuperäisaineiston kriittiseen ja objektiiviseen tulkintaan.³

Objektiivisuuteen olen pyrkinyt tiedostamalla *Rottien pyhimyksen* herättämät tunnereaktiot ja omat ennakkoluuloni historiallisen romaanin genreä kohtaan. Kun olen tiedostanut nämä, voin jättää ne mahdollisimman hyvin huomiotta teosta lukiessani. Lisäksi luin kirjan kaksi kertaa: ensin normaalisti saadakseni kokonaiskuvan kirjasta ja sen juonesta, toisella lukukerralla purin romaanin temaattisiin osiin, jotka tilastoin taulukoksi. Taulukossa pyrin tunnistamaan taiteelliset elementit ja pitämään ne erillään tieteellisistä elementeistä, jotta en romaania tutkiesani ottaisi kantaa taiteeseen, vaan historialliseen tietoon. Tutkielman edetessä olen palannut lukemaan taulukossa esitettyjä kohtia romaanista.

---

² Kortekallio & Ovaska 2020, 64–65.

³ Kortekallio & Ovaska 2020, 53.

Olen päättänyt jättää Pelliinan hahmon syvemmän tarkastelun pois tutkielmasta, sillä Pelliina on muita hahmoja selkeämmin taiteen ja mielikuvituksen tuote, eikä tätä eroa peitellä *Rottien pyhimyksessä*. Pelliinan toimijuus naisena on aiheuttanut lievää kritiikkiä romaania kohtaan,⁴ mutta mielestäni Kanto ei ole tarkoittanut, että Pelliinan kuvaus, ajattelu ja teot nähtäisiin historiallisesti totena. Sen sijaan nostan kirjan teemoista esiin Kannon tulkinnat Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalaamisesta ja maalauksista. Tähän keskusteluun olen käyttänyt kokonaisen alaluvun. Pienempiä tarkastelemiani teemoja ovat naisen asema romaanissa yleisesti, uskonnollisuus, vammattomuusolettama ja pappien koulutus.

Tärkein tutkielmani käsite on medievalismi. Se tarkoittaa keskiajasta luotuja kuvia, toisintoja ja käsityksiä keskiajan jälkeen.⁵ Medievalismia tutkittaessa tutkitaan näitä käsityksiä ja sen lisäksi keskustelua keskiajasta.⁶ Keskiajasta on tehty tulkintoja siitä lähtien, kun keskiaika päättyi, mutta tutkimussuunta syntyi vasta 1970-luvulla Englannissa ja Ranskassa. Medievalismin tutkimusta voi parhaillaan sanoa eurosentriseksi, mutta se keskittyy juuri Englantiin, Ranskaan ja muualle Keski-Eurooppaan, eikä Pohjoismaihin tai Välimerelle, ja siksi sitä sanotaan myös angloentriseksi.⁷ Tämän vuoksi suurin osa tutkimusaineistosta on julkaistu englanniksi, mikä aiheuttaa haasteita suomalaista medievalismia tutkiessa. Lisäksi tutkimuksissa tarkastellaan juuri Keski-Euroopan medievalismia. Suomessa on muutamia medievalismin tutkijoita, mutta hekin kirjoittavat usein englanniksi.

Historiallinen romaani syntyi Liisa Saariluoman mukaan 1800-luvulla, mutta jo tätä ennen oli kirjoitettu menneisyyteen sijoittuvia romaaneja. Saariluoma asettaa jakolinjaksi 1800-luvun, koska ennen tätä historiaan sijoittuvat romaanit esittivät itsensä vähintään osittain totuudenmukaisina. Vasta 1800-luvulla alettiin kirjoittaa historiallisia romaaneja, joiden myönnettiin olevan fiktiota.⁸ Tämän murroksen jälkeen historiallinen romaani on muuttunut romaanin yleisen kehityksen mukana.⁹ Historiallisen romaanin tutkimus on jakautunut useisiin eri suuntauksiin, mutta tässä tutkimuksessa näen historiallisen romaanin tutkimuksen osana medievalismin tutkimusta ja sijoitan historiallisen romaanin medievalismin kontekstiin.

Perustietoa medievalismista ja sen tutkimuksesta olen saanut Richard Marsdenin artikkelista ”Medievalism: New Discipline or Scholarly no-man’s Land?” (2018) ja Tommaso Di

---

⁴ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

⁵ Marsden 2018, 1; Di Carpegna Falconieri 2024, 3:11.

⁶ Di Carpegna Falconieri 2024, 3:10–12.

⁷ Marsden 2018, 1–5.

⁸ Saariluoma 1986, 8–10.

⁹ Saariluoma 1986, 17.

Carpegna Falconierin artikkelista ”Medievalism: Some Historiographical Insights into the Mirror and It’s Reflection” (2024). David Matthews on teoksessaan *Medievalism: a Critical History* (2015) tutkinut medievalismin muotoja ja sitä, miksi keskiajan representaatiot kiinnostavat suurta yleisöä. Suomalaista näkökulmaa medievalismista olen löytänyt Kendra Willsonin artikkelista ”The missing Finnish runestones” (2022). Lisäksi olen haastatellut Reima Välimäkeä koskien hänen näkemyksiään suomalaisesta medievalismista, historiallisesta romaanista ja *Rottien pyhimyksestä*.

Historiallisesta romaanista ja sen kehityksestä olen lukenut Liisa Saariluoman artikkelista ”Fiktiivisyys ja historiallisuus historiallisessa romaanissa” (1986). Samassa artikkelissa Saariluoma ottaa kantaa myös historiallisen romaanin lukutapoihin. Suomalaisesta historiallisen romaanin perinteestä olen saanut tietoa Mari Hatavaran teoksesta *Historia ja poetiikka Fredrika Runebergin ja Zacharias Topeliuksen historiallisissa romaaneissa* (2007).

Medievalismin ja historiallisen romaanin lisäksi olen etsinyt tutkimusta muutamista temaattisista aiheista. Naisten vallankäytöstä olen saanut tietoa Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen artikkelista ”Valta ja naiset esimodernia koskevassa historiantutkimuksessa” (2011) ja Jaakko Tahkokallion vertaisarvioitu tietokirja *Pimeä aika, kymmenen myyttiä keskiajasta* (2019) on tarjonnut näkökulmia keskiajan uskonnollisuuteen. Jenni Kuuliala esitteli luennollaan *Vammaisuus, krooninen sairaus* (2024) nykyihmisen vammattomuusolettamaa ja sen aiheuttamia väärinkäsityksiä keskiaikaa käsiteltäessä. Kirsi Salosen ja Kurt Villad Jensenin teoksesta *Scandinavian in the Middle Ages 900–1550* (2023) olen löytänyt runsaasti tietoa pappien yliopistokoulutuksesta. Keskiajan kuvallisuudesta olen lukenut Helena Edgrenin artikkelista ”Taiteen merkitys keskiajan kirkossa” sekä muista keskiaikaista maalaustaidetta kuvaavista lähteistä, joita esittelen seuraavaksi.

Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalauksista olen etsinyt tietoa useista Aila Viholaisen tutkimuksista, Katja Fältin väitöskirjasta *Wall Paintings, Workshops, and Visual Production in the Medieval Diocese of Turku from 1430 to 1540* (2012) sekä Ludwig Wennervirran tutkimuksesta *Suomen keskiaikainen kirkkomaalaus* (1937). Markus Hiekkasen *Suomen keskiajan kirkot* (2007) kertoo maalausten lisäksi kirkon historiasta, kuten myös Eero Ojasen teos *Ristin tiellä 750 vuotta: Hattulan seurakunnan historia* (1999). Lähteet ovat sekä erilaatuisia että -tyyppisiä, mikä vaikuttaa niiden lukemiseen. *Ristin tiellä 750 vuotta* on tilaushistoriikki, eikä sen kirjoittaja ole historiantutkija. Ojanen on kuitenkin kirjoittanut useita tietokirjoja ja on valmistunut yliopistosta. Hän kirjoittaa tieteellisesti vakuuttavaa tekstiä ja teoksen lähteet on

merkitty. Lisäksi täytyy huomioida, että *Suomen keskiaikainen kirkkomaalaus* on vanha tutkimus, eikä sen tarjoama tieto ole välttämättä ajankohtaista. Wennervirran väitteet eroavatkin monessa kohtaa uudempien tutkimusten tulkinnoista. Tämän vuoksi en ole esittänyt teoksesta löytämäni tietoa totena, ellen ole löytänyt samaa tietoa uudemmasta tutkimuksesta.

Tutkimuskirjallisuuden ja alkuperäislähteen lisäksi kuvaan romaanin vastaanottoa tarkastelemalla useita eri kirja-arvosteluja. Näitä olen hakenut lukublogeista, sanomalehdistä sekä historiantutkijoiden ja tiedeyhteisöjen blogeista. Muita lähteitä ovat video, jossa Kanto esittelee Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa ja kaksi Kannon haastattelua, jotka löysin internetistä. Olen myös käynyt itse kirkossa tutustumassa sen historiaan ja maalauksiin 12.5.2025. Mukanani vierailulla oli kirkon opas.

2 Medievalismi ja *Rottien pyhimys*

2.1 *Rottien pyhimyksen juoni ja vastaanotto*

Rottien pyhimyksen pääjuoni keskittyy Hattulan Pyhän ristin kirkon maalaamiseen. Vuosi on 1513, ja kirkkoa saapuu maalaamaan kuuluisan Andreas Pictorin johtama ryhmä. Kirkon maalausessa kohdataan kuitenkin heti ongelmia, kun kirkon maalaajista yksi puuttuu jo valmiiksi ja pian apupoika Vilppu putoaa tikkailta ja katkaisee kätensä. Apuun maalamaan pestataan nuori nainen, Pelliina, ja jonkin aikaa asiat sujuvat hyvin. Sitten kirkon pappi Petrus Herckepaeus äkkipikaisuuksissaan arvostelee maalaustöitä ja kutsuu Turusta kaniikin tarkastamaan työt. Tämä ei kuitenkaan maalareiden tahtia häiritse ja lopulta maalaukset saavat sekä piispan että Hämeen linnan hyväksynnän ja maalaus voi jatkua normaalisti. Samaan aikaan Pelliina tutustuu lähemmin maalari Martinukseen ja pari rakastuu.

Maalareiden rauha järkkyy uudestaan, kun Herckepaeus huomaa arvokkaan pyhänjäänöksen kadonneen ja alkaa etsiä syyllistä yhdessä kirkonisäntä Klemetti Mikonpojan kanssa. He vievät asian Hämeen linnanherroille Åke Tottille, joka lähettää nihtinsä pidättämään ja kuulustelemaan Andreasta ja Martinusta. Martinus syyttää varkaudesta Pelliinaa, jonka mökistä pyhänjäänös löytyy. Pelliina lukitaan viljamakasiiniin yöksi, mutta juonessa tapahtuu uusi käänne, kun Martinus löydetään henkiihieristä kirkosta: hän on ilmeisesti keskellä yötä pudonnut maalaustelineiltä. Martinus kuolee vammoihinsa, mutta tunnustaa juuri ennen kuolemaansa varastaneensa pyhänjäänöksen ja lavastaneensa Pelliinan. Kaiken onnettomuuden jälkeen Vilppu päättää hylätä maalariryhmän ja Pelliina ja Andreas jäävät kaksin viimeistelemään kirkon. Lopulta kirkko tulee valmiiksi ja Pelliina ja Andreas pääsevät lähtemään Hurttalan kylästä.

Kirjan tarina alkaa vuoden 1513 keväästä ja loppuu saman vuoden syksyyn. Suurin osa tarinasta sijoittuu Hattulan Pyhän Ristin kirkkoon, mutta juonenkäänteitä nähdään lisäksi Hattulan pitäjässä, pitäjän kylässä Hurttalassa ja Hämeen linnassa. Pääjuonen lisäksi sivujuonissa seurataan Petrus Herckepaeuksen ja Klemetti Mikonpojan hiljaista valtataistelua kirkon heruudesta, Herckepaeuksen yrityksiä saada sekä oma taloutensa että seurakuntansa hallintaan ja Pelliinan kasvutarinaa, johon kuuluu myös hänen ja Martinuksen rakkaustarina. Juoni liikkuu eteenpäin niin fiktiivisten käänteiden kuin historiallisen keskiajankin avulla. Esimerkiksi juonen tapahtumia edistävät Pyhän Ristin löytämisen päivä ja juhannus perustuvat historialliseen

tietoon.¹⁰ Fiktiivisen ja historiallisen keskiajan käyttö rinnakkain hämärtää näiden eroja ja usein ne seikoittuvat romaanin kerronnassa. Toisaalta välillä kuvataan puhtaasti historiallisen keskiajan elementtejä, kuten rakennuksia, ja välillä kuljetetaan juonta eteenpäin vauhdilla, kuten pyhänjäännöksen varkauden selvittyä Herckepaeukselle.

Teoksen päähenkilö on Pelliina, noin kaksikymmentävuotias nainen, jota Kanto kuvaa yhteisönsä hylkiönä. Hän on kasvanut tiilimestari Rutgerin hoivassa, joka on kuitenkin menehtynyt tarinaa edeltävänä talvena. Pelliina on ilmeisen älykäs ja osaa useita kieliä, mutta muiden näkökulmista häntä kuvataan usein tyhmänä ja outona.¹¹ Tärkeimmät sivuhenkilöt kirjassa ovat maalarit, kirkon väki ja linnanväki. Maalareita ovat Andreas Pictor, Martinus (sukunimeä ei ole mainittu) ja Vilppu Niilonpoika. Heistä Vilppu on alun perin nyky-Suomen alueelta ja Andreas ja Martinus nyky-Ruotsin alueelta. Neljännen maalarin piti olla dominikaanimunkki Benedictus, mutta juonen alussa hänen uskottiin olevan toipilas ja lopussa kuollut. Kirkon väkeä ovat Petrus ja Klemetti, linnan väkeä taas Åke Tott ja hänen vaimonsa Märta Bengtsdotter. Kirjan teemojen mukaisesti Märta on juonen kannalta heistä huomattavasti tärkeämmässä asemassa.

Rottien pyhimyksessä esiintyvien hahmojen kenttä on suomalaiselle historialliselle romaanille tyypillinen: tarinassa esiintyy todellisia historiallisia hahmoja, mutta päähenkilöt ovat kuvitteellisia.¹² Dorrit Cohn pyrkii tutkimuksessaan *Fiktioin mieli* (2006) selvittämään näiden kahden hahmotyyppin välejä asettamalla nämä eri maailmoihin: kuvitteelliset hahmot kuuluvat kirjailijan luomaan maailmaan, mutta todelliset hahmot vain vierailevat siellä. Toisaalta on tavalista, että nämä hahmot myös kohtaavat ja kohtaukset osoittavat inhimillisiä puolia historiallisista hahmoista.¹³ Alaluvussa 3.2 käsittelen, miten Kanto kohtelee historiallista hahmoaan Märta Bengtsdotteria ja tekee tästä moniulotteisen hahmon, jolla Kannon voi tulkita jopa ottavan kantaa nykyaikaan.

Muita historiallisia hahmoja *Rottien pyhimyksessä* ovat Märta Bengtsdotterin puoliso, Hämeen linnan linnanherra Åke Tott¹⁴ ja piispa Arvid Kurki¹⁵. Kirkon maalarit ja Hurttalan kylän asukkaat ovat kuvitteellisia, tosin Andreas Pictorin mestariksi kerrottu Albertus Pictor

¹⁰ Ks. esim. *Missale Aboense* (1988) 1971, [352], [366]–[369]; Aalto 2016, 77.

¹¹ Kanto 2024, 7–9, 82, 103, 108, 135, 150, 186, 190, 275, 310, 376, 379.

¹² Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

¹³ Cohn 2006, 176–177.

¹⁴ Totteilla on ollut paljon vaikutusta Ruotsin historiassa ja Åke Totteja on useampi. Tässä kyseessä Åke Jörgen-inpoika Tott. Suvanto 1997a.

¹⁵ Historiantutkimuksessa tunnetaan myös nimellä Arvidus Kurck. Suvanto 1997b.

(noin 1440–1507) on ollut todellinen maalari, joka vaikutti Ruotsissa.¹⁶ Lisäksi teoksessa *Hattulan kunta* kerrotaan, että noin 1491–1542 Hattulan kirkkoherrana toimi Petteri Herke (Härkä) ja voi olla, että Kanto on perustanut Petrus Herckepaeuksen tähän hahmoon. En voi kuitenkaan sanoa tätä varmaksi, sillä Herkestä ei tiedetä muuta kuin nimi ja toimivuodetkin vain suurin piirtein, eikä Kanto ole ottanut kantaa Herckepaeuksen historiallisuuteen.¹⁷

Juonen näkökulma vaihtelee Pelliinan, Andreaksen, Martinuksen, Vilpun, Petruksen ja Klemetin välillä. Viimeinen luku kerrotaan yhden hyvin vähäpätöisen sivuhenkilön näkökulmasta ja kirja loppuu ulkopuolisen kertojan lauseisiin. Pelliina erottuu juonen lisäksi kerronnan osalta päähenkilöksi, sillä hänestä kerrotaan ensimmäisessä persoonassa, kun muissa näkökulmissa käytetään kolmatta persoonaa. Lisäksi Pelliinan näkökulman teksti muistuttaa ajatuksenjuoksua, jossa on paljon puhekielisyyksiä ja kielioppivirheitä. Suuri osa kertojista on epäluotettavia, mikä toimii juonen kuljettamisen eduksi.

Kanto on käyttänyt runsaasti aikaa romaaninsa taustatutkimukseen. Hänen mukaansa paljon asioita on selvinnyt ”maalaisjärjellä”, mutta myös historiantutkijoista on ollut apua. Kanto kertoo, että perimätiedon mukaan kirkon kuvat ovat birgittalaisnunnien maalaamia, mutta romaanissa maalaajat ovat aluksi miehiä, maalaajamestareita.¹⁸ ”Maalaisjärjellä” hän on päätellyt, että kuvia on ollut maalaamassa useampi ammattilainen. Lisäksi Kanto esittää romaanissaan ja mediassa runsaasti tulkintoja itse maalauksista.¹⁹ Tutkijoiden apua taas on käytetty erityisesti hahmojen puheenparren suunnittelussa.²⁰

Romaanissa on yritetty antaa arvoa niin keskiaikaiselle ihmiselle kuin taiteellekin, ja lukijoiden mukaan tässä on onnistuttu.²¹ Romaania on kiiteltu erityisesti elävästä ja aidon tuntuisesta keskiajan kuvauksesta, joka rakentuu yksityiskohdista ja hahmojen käyttämää värikästä kieltä on keuhuttu.²² Romaani poikkeaa Kannon aiemmasta tuotannosta siinä, että sen teemat ovat verrattain iloisia, vaikka tarina onkin traaginen.²³ Joissain arvosteluissa keskiaikainen kirkkomaalaus aiheena on herättänyt epäluuloa, sillä se kuulostaa aluksi tylsältä, mutta epäily

---

¹⁶ Ks. esim. Kanto 2024, 140, 213; Öberg 2004, 228.

¹⁷ Mäntylä 1976, 176.

¹⁸ Torniainen 2021.

¹⁹ Ks. esim. Kanto: 89, 284–285; *Hattulan Pyhän Ristin kirkko – Rottien pyhimyksen inspiraation lähde*, YouTube.

²⁰ Torniainen 2021.

²¹ Torniainen 2021.

²² Saxell 2021; Kirjakaapin kummitus 2023.

²³ Torniainen 2021; Savolainen 2021.

on usein hälvennyt, kun kirjan on saanut aloitettua.²⁴ Kirjaa on keuhuttu myös siitä, että hyvän romaanin tavoin se heijastaa nykyaikaa ja tarinasta löytyy nykyaikaan rinnastettavia teemoja, esimerkiksi taiteilijan tasapainottelu ulkoisten paineiden välissä ja historian ennakoimattomuus.²⁵

Rottien pyhimys on todella suosittu, mikä näkyy esimerkiksi painosmäärissä. Virallista määrää ei ole ilmoitettu, mutta lukemani nide on vuodelta 2024 ja kuuluu 12. painokseen. Painoksia on siis otettu runsaasti ja enemmän tai vähemmän jatkuvasti vuodesta 2021 lähtien. Reima Välimäki nostaa yhdeksi teoksen suosion syyksi julkaisuajankohdan: *Rottien pyhimys* julkaistiin toisena koronavuonna 2021 ja siksi se hyötyi ajan kulttuuri-ilmiöistä. Lukemisen suosio kasvoi korona-aikana, sillä ihmisillä oli siihen aikaa ja tämä näkyy myös *Rottien pyhimyksen* lukijamäärissä. Toisekseen matkailua ulkomaille rajoitettiin ja kotimaan matkailu ja kotiseutumatkailu lisääntyivät, ja romaanin suosion myötä lukijat lähtivät tutustumaan Hattulan Pyhän Ristin kirkkoon.²⁶ Kirkko sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien varrella, vain noin 10 km päässä Hämeenlinnasta, joten siellä vierailu on eteläsuomalaisille helppoa.²⁷

Rottien pyhimyksen ympärille kehittynyt ilmiö on ollut kirjallisen kulttuurin kentällä huomattavan suuri ja edellinen vastaava kulttuuri-ilmiö tapahtui Sofi Oksasen *Puhdistuksen* (2008) kanssa jo vuosikymmen aikaisemmin. Historiallisen romaanin ilmiömäisyydestä taas on voitu puhua viimeksi 1980–80-luvuilla Kaari Utrion romaanien yhteydessä. *Rottien pyhimyksen* synnyttämä ilmiö on myös kestänyt aikaa, sillä tyypillisesti kirjoihin liittyvät kulttuuri-ilmiöt hiipuvat jopa puolessa vuodessa, kun taas *Rottien pyhimyksestä* puhutaan vieläkin.²⁸ Myös romaaniin perustuvaa musikaalia esitetään tällä hetkellä Helsingissä Aleksanterin teatterissa.²⁹

2.2 Kuvitteellinen ja historiallinen aines

Rottien pyhimyksen runsas kuvailu tekee siitä otollisen medievalismin tutkimuksen kohteen: Kanto on tuonut eläväisellä tavalla näytille omat käsityksensä keskiajasta ja välittänyt niitä suurelle yleisölle. Andrew Elliot on tutkinut keskiaikakuvan rakentumista, ja hänen mukaansa keskiajan kuvaan vaikuttavat kaikki aikaisemmat medievalismin tuotteet, joita kerrotaan

---

²⁴ Savolainen 2021.

²⁵ Saxell 2021.

²⁶ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

²⁷ Häme-Wiki.

²⁸ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

²⁹ *Rottien pyhimys musikaali*, Greta tuotanto.

uudestaan ja uudestaan, ja jotka jokaisella uudelleenkerroksella muuttuvat.³⁰ Näin ollen on perusteltua sanoa, että Kannon luoma keskiaikakuva perustuu niihin keskiajan tulkintoihin, joille hän on jo aikaisemmin altistunut. Lisäksi Kanto on kuitenkin luottanut tutkittuun tietoon keskiajasta, joten lukijalle välittyy kuva, jossa tutkittuun tietoon vuotaa fiktiivistä tietoa.

Suomessa medievalismia on usein käytetty politiikan välineenä ja tällöin esiin nousee kansallismielinen kuva Suomesta, joka olisi ollut itsenäinen jo keskiajalla ja jonka Ruotsi joutui valloittamaan.³¹ Kanto ei ole romaanissaan sortunut tähän yleiseen, mutta fiktiiviseen kuvaukseen. Sen sijaan hän on löytänyt keskiajasta ja nykyajasta yhtymäkohtia, joiden avulla hän on tuonut keskiajan lähemmäs lukijaa. *Rottien pyhimyksessä* näkyy byrokratiaa, hallinnon etäisyyttä, yhteiskunnan luokkaeroja, yrittäjäyshenkisyyttä ja taiteilijan ahdinkoa, joihin nyky-lukija voi samaistua. Poliittiset aiheet on puolestaan jätetty romaanin ulkopuolelle.

Medievalismi voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen: löydettyyn (found medievalism) ja luotuu (made medievalism). Richard Marsden määrittelee löydetyn medievalismin keskiaikakuvaiksi, jonka lähtökohtana on tutkimuksellinen tieto ja luodun medievalismin keskiaikakuvaiksi, jonka lähtökohtana ovat mielikuvat. Löydetty medievalismi pyrkii lähtökohtansa perusteella myös pitämään luomansa keskiaikakuvan tutkimuksellisen tiedon valossa totena, mutta luodussa keskiajassa autenttisuus jää taka-alalle tai huomiotta.³² Tämä kaksijakoisuus luo laajan mahdollisuuksien kentän, jonka ääripäitä edustavat historiallinen tutkimus ja esimerkiksi fantasiaromaani, jonka maailman rakentamisessa on käytetty hyväksi keskiaikaisia elementtejä.

Kannon romaanin voi sikäli asettaa löydetyn medievalismin piiriin, että hän on etsinyt runsaasti taustatietoa teostaan varten ja pyrkinyt pitämään miljöön tutkimustiedolle uskollisena. Itse juoni kuitenkin edustaa luotua medievalismia tarinan, teemojen ja hahmojen osalta. Näin ollen *Rottien pyhimys* puristuu historialliselle romaanille ominaisella tavalla faktan ja fiktion väliin.³³ Liisa Saariluoman mukaan historiallisessa romaanissa kirjailija joutuu luomaan ”kuilun” historiallisen tiedon ja niistä luotujen tulkintojen sekä puhtaan fiktion välille. Tämän jälkeen kirjailija pyrkii peittämään kuilun ”luomalla illusion menneeseen aikaan kuuluvan

---

³⁰ Elliot 2017, 36–37.

³¹ Willson 2022, 103, 115–116.

³² Marsden 2018, 6.

³³ Saariluoma 1986, 14–15.

tapahtumasarjan välittämisestä lukijoille”.³⁴ Saariluoma ei avaa, miten illuusio luodaan, mutta uskon Kannon onnistuneen illuusiossa elävän kuvailunsa ansiosta.

Illusion onnistuminen aiheuttaa herkästi sen, että historiallisen romaanin välittämä tieto ymmärretään faktuaalisena. Mari Hatavaran mukaan yleinen yhteisymmärrys on, ettei historiallinen romaani sisällä oikeaa tietoa, vaan on mielikuvituksen tuote. Pääasia on, että kirjoittaja on kertonut tarinansa vakuuttavasti. Toisaalta tarinan vakuuttavuus kärsii, jos yksityiskohdat eroavat liikaa historiallisesta tutkimuksesta, mikä asettaa historialliselle romaanille totuudenmukaisuuden kynnyksen, joka täytyy ylittää, jotta tarinasta voi nauttia.³⁵ Reima Välimäen mukaan suomalaisen historiallisen romaanin perinteeseen kuuluu oletus siitä, että esitetty historiallinen tieto on oikeaa, vaikka tarina on epätosi ja sisältää taiteellisia elementtejä. Lisäksi historiallista romaania ei lueta kriittisesti, vaan usein enemmän tai vähemmän totena.³⁶ Myös Saariluoman mukaan historiallista romaania luetaan usein todenmukaisena ja romaanin tarjoama tieto hyväksytään historiallisena. Tätä hän kutsuu faktuaaliseksi lukutavaksi. Lukija myös harvoin muistaa tai jaksaa suhtautua kriittisesti kirjailijan tarjoamaan tietoon, varsinkin jos se on lukijalle ennestään tuntemattomalta aihealueelta.³⁷

Suomalaisen historiallisen romaanin perinne aiheuttaa sen, että suomalaiset luottavat historiallisten romaanien tarjoamaan tietoon ja pitävät sitä tieteellisesti totena. Kanto on myös tähden­ tänyt haastattelussa, että on käyttänyt tutkimuksia apunaan kirjaa kirjoittaessaan.³⁸ *Rottien pyhimyksen* arvosteluja lukiessaan huomaakin faktuaalisen lukutavan suosion, sillä kirjoittajat toistelevat Kannon kertomia seikkoja totena. Esimerkiksi monessa arvostelussa kerrotaan Aatamin ja Eevan genitaalialueita peittävän saunavihdan, vaikka tämä näkemys on voitu kumota nationalistisena, tutkimuksellisenä vinoumana jo 1990-luvulla.³⁹ Helsingin Sanomissa romaania keuhetaan jopa ”keskiaikaisen elämän ensyklopediaksi”⁴⁰, mitä romaani ei tutkimuksen valossa ole, kuten tulemmme luvussa kolme näkemään. Myös osallistuessani Hattulan Pyhän Ristin kirkon esittelykierrokselle huomasin, että opas joutui korjailemaan *Rottien pyhimyksen* lukijoiden käsityksiä kirkosta ja maalauksista: Kanto on kuulemma kirjassaan yhdistänyt kaksi

---

³⁴ Saariluoma 1986, 15.

³⁵ Hatavara 2007, 36.

³⁶ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

³⁷ Saariluoma 1986: 22.

³⁸ Torniainen 2021.

³⁹ Viholainen 2021, 71–75.

⁴⁰ Saxell 2021.

maalausta, eivätkä tutkijat tai suuri yleisö tiedä, missä pyhainjäännöstä on säilytetty. Myös saunavihtoja koskeva käsitys korjattiin.⁴¹

Romaanin taidokas kerronta, joka tuo Kannon keskiaikakuvan lähelle lukijaa, on varmasti yksi syy romaanin suosioon. David Matthewsinkin mukaan keskiajasta tulee mielenkiintoinen, jos sen luona voi vieraillla.⁴² Tämä voi tarkoittaa konseptuaalisella tasolla keskiaikaan sijoittuvaa kirjaa, johon eläytyessä tuntuu siltä kuin vierailisi keskiajalla. Konkreettisemmalla tasolla Matthews tarkoittaa rakennuksia, museoita tai keskiaikaisia kyliä, joissa keskiaika on pyritty tekemään näkyväksi. Matthews käyttää termiä turistinen pääoma (touristic capital), jonka hän määrittelee ominaisuuksiksi, jotka nostavat kohteen arvoa turistien silmissä. Näihin lukeutuu historiallisuuden lisäksi esimerkiksi kohteeseen liittyvä kirjallisuus. Turistinen pääoma ja rakennuksen historiallisuus voivat kohteen lisäksi hyödyttää sitä koskevaa kirjallisuutta ja muuta materiaalia lisäämällä mielenkiintoa niitä kohtaan.⁴³ *Rottien pyhimyksen* ja Hattulan Pyhän Ristin kirkon kanssa näyttää tapahtuneen tällaista vastavuoroista vaikutusta: Romanin kiinnostavuutta on lisännyt se, että kirkkoa ja sen maalauksia pääsee katsomaan oikeassa elämässä. Romanin lukijat ovat kiinnostuneet kirkosta ja sen maalauksista, ja kirkon saama huomio on taas lisännyt kiinnostusta romaania kohtaan. On siis syntynyt itseään ruokkiva kehä, josta ovat saaneet lähtönsä myös romaaniin perustuvat näytelmä ja musikaali.

---

⁴¹ Havainto perustuu kirkossa vierailuun 12.5.2025.

⁴² Matthews 2015, 63–77.

⁴³ Matthews 2015, 82.

3 Keskiajan todellisuus ja *Rottien pyhimys*

3.1 Kirkko ja kuvat

Rottien pyhimyksen synnyn lähtökohtana on Anneli Kannon mukaan se, ettei Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalaajista tiedetä juuri mitään.⁴⁴ Näin ollen historiakuvassa on aukko, jonka Anneli Kanto on voinut taiteen keinoin täyttää. Käsitys siitä, että jossakin aiheessa on tieteellinen aukko, on kuitenkin ongelmallinen ja Janika Ahon mukaan se, että aiheesta tiedetään suhteessa vähän, ei nykyaikana tarkoita sitä, ettei tietoa olisi, sillä tutkimusta löytyy, kun sitä etsii.⁴⁵ Näin on myös Hattulan kirkon tapauksessa. Huomaan tiedon olevan myös kerrostunut: eri aikoina ja eri tutkijoilla on ollut teorioita, joista on syntynyt tämänhetkinen yhteisymmärrys Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalauksista ja niiden synnystä.⁴⁶

Suomen kivikirkkojen maalareista on säilynyt hyvin vähän kirjallisia lähteitä ja suurin osa teoksista on jätetty signeeraamatta. Tämän vuoksi maalareita koskevat teoriat ovat moninaisia. Suurin osa niistä on hypoteeseja, oletuksia ja tulkintoja, ja vain muutamat on todistettu varmaksi, esimerkiksi se, että Hattulan Pyhän Ristin kirkko on maalattu useammassa vaiheessa.⁴⁷ Epävarmempi tutkijoiden tekemä tulkinta on se, että maalaukset olisivat ainakin osittain kirkon rakentajien tekemiä ja että kirkkoja olisi maalattu samaan aikaan rakentamisen kanssa.⁴⁸

Myös suurella yleisöllä on monia käsityksiä keskiaikaisten kivikirkkojen kuvittamisesta, ja aluksi täytyykin ottaa kantaa teoriaan, jossa kirkon olisivat maalanneet birgittalaisnunnat. Kanto päättää romaanissaan laittaa kirkkoa maalaamaan ammattilaisryhmän nunnien sijaan, mutta hän on kertonut uskovansa nunnien osallistuneen kirkon maalaamiseen.⁴⁹ Ainoa lähde, josta löysin maininnan tästä teoriasta, on Eero Ojasen kirjoittama seurakunnan kronikka, jossa kerrotaan, että läheisestä Lohjan kirkosta on kerrottu tarinaa, jossa maalaamassa mukana oli nunna.⁵⁰ Välimäkeä haastatellessani teoria nousi puheeksi ja tulimme siihen lopputulokseen, että perimätieto on liian uutta, jotta se olisi uskottavaa. Siksi päätimme sivuuttaa teorian epätotena.⁵¹

---

⁴⁴ Torniainen 2021.

⁴⁵ Aho, 2021.

⁴⁶ Ks. esim. Wennervirta 1937; Hiekkänen 2007; Fält 2021.

⁴⁷ Hiekkänen 2007, 289.

⁴⁸ Fält 2021, 201–203.

⁴⁹ Torniainen 2021.

⁵⁰ Ojanen 1999, 121–123.

⁵¹ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

Keskiaikaisia kirkkoja, ja näin ollen myös Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa, on Suomessa tutkittu runsaasti ja kauan. Katja Fältin mukaan kuvien tutkimus alkoi 1800-luvulla, mutta kirkkojen kunnostaminen ja kuvien paljastaminen alkoi toden teolla vasta 1900-luvulla.⁵² Kuvia peitettiin 1600-luvulta alkaen valkoisella kalkilla ja osa Hattulankin kuvista oli piilossa 1820–1886.⁵³ Fält nostaa tutkimuksessaan esiin Hattulan ja Uudenmaan kirkkojen maalausten samankaltaisuuden. Uudenmaan kuvat ovat kuitenkin parikymmentä vuotta vanhempia kuin Hattulan, joten ei voida sanoa varmasti, että ne olisivat samojen maalareiden maalaamia. Samankaltaisuus viittaa kuitenkin siihen, että Uudenmaan ja Hattulan kirkkomaalauksia liittämällä yhteen jonkinlainen traditio.⁵⁴ Mielestäni maalareiden välistä yhteyttä voidaan pitää mahdollisena ja olettaa, että kyseessä oli sama maalariryhmä, jonka kokoonpanossa oli tapahtunut muutoksia, kun alkuperäiset maalarit ikääntyivät. Toisaalta maalariryhmät tekivät yhteistyötä ja omistivat yhteisiä tarvikkeita, kuten kuvamalleja,⁵⁵ mikä myös selittäisi yhteyden.

Vaikka keskiaikaisista maalauksista löytyy yhteneväisyyksiä, niiden tekotekniikasta on monenlaisia käsityksiä. Ei ole esimerkiksi selvää, mihin kuvat luonnosteltiin: hiekkään, saveen vai suoraan seinään? Joidenkin kuvien alle on kaiverrettu ääriviivat, monien alle ei.⁵⁶ Antamistani esimerkeistä huomaa, että tekniikasta esitetyt teoriat eivät sulje toisiaan pois, vaan eri maalarit ovat voineet suosia erilaisia tekniikoita eri kuvia suunnitellessaan. Myös *Rottien pyhimyksessä* esitetään erilaisia luonnostelu- ja suunnittelutekniikoita, ja näin Kanto on tuonut esiin teorioiden kirjon.⁵⁷

Yhteisiä kaikille kuville on Al secco -tekniikka. Tämä tarkoittaa sitä, että seinään levitettiin ensin kalkkikerros, jonka annettiin kuivua kokonaan tai lähes kokonaan. Kalkkipohjan päälle maalattiin sitten lopullinen maalaus. Tekniikka eroaa Al fresco -tekniikasta siten, että siinä maalataan märälle kalkille. Tästä tekniikkaerosta johtuen suomalaiset kirkkomaalaukset ovat vuosisatoja vanhempia Välimeren alueen freskoja hailakampia; kun Al secco -tekniikassa maali jää kalkin päälle, Al fresco -maalauksessa se imeytyy kalkkiin, mikä parantaa värin säilyvyyttä.⁵⁸ Kanto väittää tutustuneensa Al secco -tekniikkaan,⁵⁹ mutta romaanissa saa

---

⁵² Fält 2012, 27, 44.

⁵³ Hiekkänen 2007, 50, 287.

⁵⁴ Fält 2012, 166–167.

⁵⁵ Fält 2012, 177–178; Viholainen 2020, 56.

⁵⁶ Fält 2012, 173.

⁵⁷ Ks. esim. Kanto 2024, 129, 132.

⁵⁸ Hiekkänen 2007, 30–31; Fält 2012, 171–172.

⁵⁹ Torniainen 2021.

sellaisen kuvan, että maalaukset tehdään märälle kalkille.⁶⁰ Toisaalta Kanto kuvaa romaanissa jälkikäteen tapahtuvaa maalausten parantelua ja värikerrosten lisäämistä, mikä on mahdollista Al secco -tekniikalla maalattaessa. Freskoa taas ei voi muokata kalkin kuivumisen jälkeen.⁶¹

Vaikka *Rottien pyhimyksessä* nunnat eivät maalaa kirkkoa, Kanto on tuonut romaaniinsa luostarimaustetta dominikaanimunkki Benedictuksen muodossa. Benedictus ei koskaan pääse itse kirkolle maalaamaan, mutta hänestä puhutaan juonen kuluessa.⁶² Välimäki tuomitsi heti myös dominikaanimunkin roolin maalauksessa vääränä tietona, sillä tällainen toiminta oli rajattu yhteisön sääntöjen ulkopuolelle. En löytänyt tietoa maalaavista dominikaanimunkeista tutkimuslähteistäni, mikä johtuu Välimäen mukaan siitä, että yleinen mielipide on, ettei heitä ollut, eikä kukaan ole siksi lähtenyt tutkimuksissaan kiistämään tätä.⁶³ Dominikaanien sääntöihin onkin lähinnä kuulunut saarnaaminen ja kirjojen kopioiminen, eikä muihin töihin olisi juuri saanut käyttää aikaa.⁶⁴ Dominikaanit ovat kuitenkin vaikuttaneet suomalaiseen kirkkotaiteeseen muilla tavoin, sillä Helena Edgrenin mukaan dominikaanien saarnojen aiheet näkyvät myöhäiskeskiajalla tehdyissä kirkkomaalauksissa.⁶⁵

Kirkkotaide oli osa katolista kulttuuria, joka ulottui Euroopan yli ja yhtenäisti sitä. Suomalaisessa kirkkomaalauksessa näkyy myöhäiskeskiajalla yhä enemmän muun katolisen Euroopan tyyllisiä kirkkomaalauksia.⁶⁶ Dominikaanit ovat voineet olla yksi ryhmä, joka on tuonut näitä vaikutteita Suomen alueelle saarnatessaan täällä. Sekä *Rottien pyhimyksessä* että videossa, jossa Kanto esittelee Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa, kerrotaan, ettei maalareilla ollut esimerkiksi kuvia, ja siksi osa heidän maalauksistaan näyttää hassuilta. Erityisesti eläimiä kommentoidaan oudon näköisiksi.⁶⁷ Todellisuudessa yhtenäinen katolinen kulttuuri kuitenkin mahdollisti sen, että esikuvia voitiin ottaa sekä aikaisemmista maalauksista kotimaasta ja ulkomailta että mallikuvista.⁶⁸ Ludwig Wennervirta on julkaissut tutkimuksensa keskiaikaisesta kirkkomaalauksesta vuonna 1937 ja väittää siinä, että maalarit käyttivät apunaan *Biblia pauperumia*⁶⁹. Tämä on käsikirjoitustyyppejä, jossa pääosassa ovat kuvat Vanhasta ja Uudesta

⁶⁰ Ks. esim. Kanto 2024, 69.

⁶¹ Fält 2012, 172.

⁶² Kanto 2024, 16, 23, 67, 132, 146, 173, 243, 253–256, 269, 326, 334, 386.

⁶³ Reima Välimäen haastattelu 25.3.2025.

⁶⁴ Keskiaho 2010, 269–271.

⁶⁵ Edgren 2000, 86.

⁶⁶ Viholainen 2015, 129, 133–134. Ks. myös Vuola 2021.

⁶⁷ Kanto 2021, 164, 235; InuIT OY & Anneli Kanto: *Hattulan Pyhän Ristin kirkko - Rottien pyhimyksen inspiraation lähde*. 2021.

⁶⁸ Aho 2021.

⁶⁹ Suomeksi *Köyhien Raamattu*. Nimi voi viitata siihen, että käsikirjoitus oli halvempi kuin kokonainen, kirjoitettu Raamattu. *Biblia pauperum* | köyhäinraamattu. Tieteen termipankki; Wennervirta 1937, 83.

testamentista ja näiden rinnalla oli jonkin verran tekstiä.⁷⁰ Kirja mainitaan myös *Rottien pyhimyksessä*, kun Albertus valittelee, ettei omista kopiota siitä.⁷¹

Uskonnollisten kuvien lisäksi keskiajan kirkkojen kuvastoon kuului jonkin verran maallisia, paikallisia teemoja kuvaavia maalauksia sekä vaakunoita. Vaakunat kuuluvat todennäköisesti niille suvulle, jotka ovat lahjoittaneet kirkolle omaisuuttaan.⁷² *Rottien pyhimyksessä* kirkkoon maalattavat vaakunat kuuluvat niille, jotka ovat rahoittaneet maalauksen.⁷³ Tutkimuksellisen tiedon valossa vaakunoita maalattiin myös niille, jotka olivat lahjoittaneet kirkolle esineitä tai kalusteita tai rahoittaneet kirkon rakentamista. Kirkkoa tuettiin usein myös nimenomaan lahjoituksin rahan sijaan ja suosituin lahjoitus oli maa-alue.⁷⁴ Kannon kuvaus kirkon rahoituksesta ja sen vaikutteista osuu hyvin yksiin Markus Hiekkasen tutkimuksen kanssa. Hiekkänen esittää, että rahoitus olisi tullut Hämeen linnanherralta Åke Tottilta. Myös romaanin sijoitus vuoteen 1513 mukautuu Hiekkasen näkemykseen maalausten ajoituksesta. Ero kuitenkin tulee, kun Kanto kuvaa Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa pyhiinvaelluskohteena: Hiekkänen ei nimittäin usko kirkolla olleen pyhiinvaellusstatusta.⁷⁵

Rottien pyhimyksessä korostetaan sitä, etteivät Hurttalan asukkaat olleet nähneet kuvia ennen kirkon maalausten paljastamista.⁷⁶ On totta, etteivät kuvat ympäröineet ihmistä keskiajalla samoin kuin nykyaikana, mutta tutkimustiedon valossa kuvat eivät olleet niin harvinaisia kuin Kanto antaa ymmärtää. Ensinnäkin Hattulan Pyhän Ristin kirkossa oli maalauksia jo ennen kirkon täysimittaista koristelua, jota Kannon romaanissa kuvataan. Siinä Kanto on osunut oikeaan, että suurin osa ihmisistä pääsi näkemään kuvia lähinnä kirkossa.⁷⁷ Näitä oli kuitenkin seinien ohella myös kirkkovaatteissa, kalusteissa ja esineissä, ja kirkon runsaat veistokset oli maalattu.⁷⁸ Seinien kuvallisuus tosin korostuu kirkon nykyisessä asussa, sillä vain harvoissa veistoksissa ja keskiajan jälkeen kirkkoon tuoduissa saarnastuolissa ja alttaritaulussa on säilynyt väriä. Muu väritys ja kuvat löytyvät seinistä.⁷⁹ Lisäksi edellä mainitut dominikaaniveljet kantoivat usein mukanaan kuvia, joita he käyttivät apuvälineinä saarnoissaan.⁸⁰ Rikkaat

---

⁷⁰ Biblia pauperum | köyhäinraamattu, Tieteen termipankki.

⁷¹ Kanto 2024, 174.

⁷² Wennervirta 1937, 21–22; Fält 2012, 182–183, 200.

⁷³ Kanto 2024, 39.

⁷⁴ Fält 2012, 182–186.

⁷⁵ Kanto 2024, 20–21, 55–56; Hiekkänen 2007, 282–287.

⁷⁶ Kanto 2024, 390.

⁷⁷ Edgren 2000, 85.

⁷⁸ Aho 2021; Vuola 2021.

⁷⁹ Havainto perustuu kirkossa vierailuun 12.5.2025.

⁸⁰ Edgren 2000, 86.

ihmiset näkivät kuvia myös käsikirjoituksissa ja kirjoissa, jotka oli usein kuvitettu.⁸¹ Nämä olivat kuitenkin kalliita, mikä johti siihen, että vain harvoilla oli pääsy käsikirjoitusten ja kirjojen pariin.⁸²

Kannon luoma kuva Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalausprosessista ja maalarien ammattitaidosta on osin informatiivinen, mutta sortuu oletukseen siitä, ettei aiheesta tiedettäisi. Vaikuttaa siltä, että Kanto olisi luottanut liikaa oletuksiin ja tulkintoihin, joihin ei ole tieteellisiä perusteita, tai jotka historiantutkimus jopa kumoaa. Tämä on siinä mielessä ongelmallista, että teoksen juoni rakentuu kirkkomaalauksen ympärille ja näin ollen romaani sisältää melko paljon väärää tietoa.

3.2 Stereotyyppioita: naisen asema ja tekopyhyys

Runsaasta taustatutkimuksesta huolimatta Anneli Kanto ei ole onnistunut välttämään romaanissaan keskiaikaan liittyviä stereotyyppioita. Tieteen termipankki määrittää stereotypian ”jäykkinä ja yksinkertaistettuna käsityksenä henkilöstä, ryhmästä tai asiantilasta”.⁸³ Yleistä stereotypiaa romaanissa edustaa se, ettei naisilla olisi ollut mahdollisuutta kouluttautua. Muutenkin naisen käsittely nousee romaanin kerronnassa esiin ja herättää mielessäni kysymyksiä naisen toimijuudesta. Vähemmän yleinen stereotypia, josta kirja kärsii, on se, että ihmiset olisivat uskonnon määrittämässä maailmassa olleet tekopyhiä. Kanto on haastattelussa kertonut yrittäneensä samaistua *Rottien pyhimyksen* henkilöihin:

Kirjoittaessani yritän olla olematta tämän ajan ihminen. En voi kertojana olla heitä viisaampi. Miten sen tekisi niin, että voisi osoittaa heidän olleen ihan fiksuja tyyppejä, vaikka 500 vuotta sitten ihmisillä oli toisenlainen maailmanselitys ja aivan toiset asiat olivat heille selviä kuin meille nyt.⁸⁴

Romaania lukiessa on kuitenkin selvää, ettei Kanto ole yrityksessään täysin onnistunut. Pelliina ja hänelle läheiset henkilöt rakentuvat juonen kehittyessä monisyisiksi ja -tulkintaisiksi hahmoiksi. Muut sivu- ja taustahahmot jäävät sen sijaan keskiaikaisen ihmisen karikatyyreiksi.

Erityisen stereotyyppistä *Rottien pyhimyksessä* on naisen kuvaus. Petrus Herckepaeukselle on kauhistus, kun häntä pyydetään opettamaan tyttöä, sillä hänestä koulutus ei kuulu naisille,

---

⁸¹ Ks. esim. *Missale Aboense* (1488) 1971, [0], [17], [309].

⁸² Suomi 1978, 40; Walta 2010, 188–189.

⁸³ Stereotypia, Tieteen termipankki.

⁸⁴ Torniainen 2021.

eikä siitä ole hyötyä.⁸⁵ Pelliinaakaan ei pidetä kirkon maalaukseen sopivana henkilönä, koska hän on nainen. Ilmeisesti naiseus estää sekä kirkon koristelun että itse maalauksen opettelun.⁸⁶ On totta, että keskiajalla naiset nähtiin arvoasteikossa alempana kuin miehet, mutta heillä oli silti omat tärkeät toimensa, joissa heitä arvostettiin. Perinteinen jako oli, että nainen on vastuussa talouden sisäpuolella ja mies ulkopuolella.⁸⁷ Kanto huomioi tämän jaon sivujuonessa, jossa pappilaan etsitään taloudenhoitajaa. Muuten naisen vastuu on aika lailla sivuutettu, esimerkiksi isäntä Klemetin vaimo kuvataan lähinnä tekemässä juomia tai ihastelemassa kankaita, vaatteita ja rukkia.⁸⁸

Poikkeuksen Kannon keskiaikaiseen, jokseenkin toimijuuttomaan, naiskuvaan tekevät Pelliina ja Märta Bengtsdotter, joilla on kirjan juonessa paljon vaikutusta. Pelliinan vaikutusta ja toimijuutta en tarkastele, sillä hän on selkeästi luodun medievalismin tuote, eikä Kanto peittele tätä. Märta Bengtsdotter taas yrittää esiintyä historiallisena henkilönä, joka rikkoo aikakauden sukupuolinormeja osoittamalla itsenäistä toimijuutta esimerkiksi katsastamalla kirkon maalauksia ja maksamalla maalareille palkkaa.⁸⁹ Kanto on päättänyt teoksessaan antaa Bengtsdotterille enemmän vaikutusvaltaa, kuin historiantutkijat ovat päätelleet hänellä olleen ja vaikka Bengtsdotterin toimijuutta yksilönä ei ole juuri tutkittu, hänen asemassaan olevia naisia yleisesti on. Perustan näkemykseni Bengtsdotterin toimijuudesta näihin tutkimuksiin.

Kekke Stadin on määrittänyt valtasuhteita jakamalla ne valtaan (makt) ja auktoriteettiin (auktoritet). Valta tarkoittaa Stadin määritelmässä yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa, auktoriteetti taas juridisesti tunnustettua mahdollisuutta vaikuttaa. Keskiaikaisella naisella oli vähemmän auktoriteettia kuin miehellä, mutta hänellä saattoi olla valtaa niin aviomieheensä kuin yhteisönsäkin.⁹⁰ Bengtsdotter edustaa *Rottien pyhimyksessä* useaan kertaan Hämeen linnaa aviomiehensä sijasta.⁹¹ Tämä on keskiajantutkimuksen näkökulmasta liian pitkälle vietyä naisen auktoriteettia. Nainen saattoi edustaa aviomiehensä puolesta, jos aviomies oli poissa tai kuollut, mutta muuten tätä ei juurikaan tapahtunut, eli kyseessä oli poikkeustilanne. Sen sijaan vaimo käytti valtaansa usein aviomiehensä kautta. Yhteisön jäsenet ovat myös voineet lähestyä vaimoa vedoten tämän valtaan ja toivoen tämän vievän asioita eteenpäin aviomiehelleen,

---

⁸⁵ Kanto 2024, 351.

⁸⁶ Kanto 2024, 103–104.

⁸⁷ Stadinin käsityksiin olen tutustunut Lahtisen ja Vainio-Korhosen tutkimuksessa. Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 23.

⁸⁸ Ks. esim. Kanto 2024, 80, 108, 189, 224, 230, 392.

⁸⁹ Kanto 2024, 195–197, 210–223.

⁹⁰ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 22–23, 28–29.

⁹¹ Ks. esim. Kanto 2024, 195–197, 210–223.

jolla olisi auktoriteettia toteuttaa toiveet. Tästä näkökulmasta on mahdollista, että Martinus olisi lähestynyt Bengtsdotteria kirkon maalaukseen ja palkkaukseen liittyvissä asioissa. Tutkimuksen valossa Bengtsdotter ei kuitenkaan olisi voinut antaa Martinukselle rahaa, vaan tämän olisi tehnyt Åke Tott.⁹² Kanto kuitenkin ilmaisee myös historiallista naisen valtaa laittaessaan Bengtsdotterin sanomaan: ”Naisen taito on kääntää miehen pää, kun asiat niin vaativat.”⁹³

Rottien pyhimyksessä on siis otettu yleinen stereotypia (se, ettei naisella olisi ollut toimijuutta) ja käännetty se Märta Bengtsdotterin kohdalla päälaelleen, jolloin hänen henkilökohtaista toimijuuttaan korostetaan. Mielestäni Kanto on kuitenkin antanut Bengtsdotterille jo liikaakin auktoriteettia vallan lisäksi.

Anneli Kanto on kertonut olevansa ”täysi pakana”⁹⁴, minkä tulkitseen joko ateismiksi tai kansanuskoisuudeksi, ja mielestäni *Rottien pyhimyksen* henkilöiden ajatusmaailmoissa heijastuvat Kannon näkemykset. Varsinkin Pelliina on hyvin ateistinen ja tuntuu tietävän uskonnollisesta maailmankuvasta vähemmän kuin muut henkilöt. Tähän ateismiin hänet on kasvattanut hänen edesmennyt kasvatti-isänsä. Monet kirjan henkilöistä noudattavat uskonnollisia säädöksiä, mutta eivät oikeasti usko niihin ja osallistuvat kirkon toimintaan vain, jos saavat siitä henkilökohtaista, maallista hyötyä. Esimerkiksi kirkollisten pyhien juhlintaan ei juuri osallistuta, mutta pyhän aikoihin järjestetyille markkinoille tullaan sankoin joukoin.⁹⁵ Kuvailisin Kannon luomia keskiaikaisia ihmisiä tämän vuoksi sanalla ”tekopyhä”.

Uskon kyseessä olevan anakronismin, jonka Kanto on perustellut keskiaikaiseksi käyttämällä ”maalaisjärkeä”: nykymaailman ja keskiajan uskonnollisuudet eroavat toisistaan valtavasti, erityisesti henkilökohtaisen uskon osalta, ja nykyihmisen voi olla hankala käsittää, miksi keskiaikainen ihminen olisi uskonut korkeampaan voimaan. Keskiaikainen maailmankuva on kuitenkin ollut hyvin erilainen kuin Kannon maailmankuva. Jaakko Tahkokallion mukaan maallikoiden uskonnollinen elämä oikeasti syventyi 1200–1600-luvuilla, jolloin katolisen kirkon valta oli suurimmillaan.⁹⁶ On myös hyvä muistaa, että ennen kristinuskon tuloa Suomeen, ihmiset olivat uskoneet muinaisjumaliin, eikä uskonnollisuus siis syntynyt tyhjästä. Kansanusko ja kristinuskko myös sekoittuivat,⁹⁷ ja *Rottien pyhimyksestä* löytyykin maininta parasta,

---

⁹² Kanto 2024, 195–197; Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 28–29.

⁹³ Kanto 2024, 87.

⁹⁴ Flinkkilä 2021.

⁹⁵ Kanto 2024, 54, 79.

⁹⁶ Tahkokallio 2019, 56–60.

⁹⁷ Heikkilä & Heininen 2017, 19–23.

joka oli kansanuskon olento.⁹⁸ Esimerkiksi loitsuja romaanissa ei kuitenkaan mainita, Kanto siis sivuuttaa aika lailla kaikenlaisen uskonnollisuuden.

Sari Katajala-Peltomaan ja Raisa Maria Toivon tutkimuksessa otetaan esiin se, että keskiajalla uskonto ja arki limittyivät keskenään, sillä uskonnossa oli niin paljon arkeen vaikuttavia osia. He huomauttavat lisäksi, että uskonnon harjoitus voidaan jakaa tahalliseen ja tahattomaan toimintaan ja näiden eroja on hankala tunnistaa, kun uskonnon harjoitus on arkipäiväistä.⁹⁹ Jokapäiväiseen elämään vaikuttivat esimerkiksi katolisen kirkon määräämät paastonajat, jotka myös romaanissa on mainittu. Vähemmän romaanissa esille tullut seikka on se, että etunimikulttuuri oli uskonnon määrittelemää, sillä lapsille haluttiin antaa pyhimysten nimiä.¹⁰⁰ Katolilaisuuteen kuului keskiajalla runsaasti yhteisöllisiä tapahtumia, kuten jumalanpalveluksia, pyhimysten juhla-kulkueita ja pyhimysten juhlapäiville sijoitettuja markkinoita, joita myös *Rottien pyhimyksessä* kuvataan. Lisäksi uskonto rytmitti laajemmin koko elämänkaarta ja oli mukana kaikissa elämän suurissa käännekohtissa: kasteessa, ripissä, avioliitossa ja hautajaisissa.¹⁰¹

Kun uskonto oli näin kokonaisvaltaisesti mukana ihmisten elämässä, on suurin osa väestöstä varmaankin uskonut oppeihin ja rituaaleihin, varsinkin kun niiden kyseenalaistamiselle ei juuri annettu tilaa. Toki poikkeuksia löytyy aina, mutta Kannon maalaamassa keskiaikakuvassa heitä olisi suhteellisen paljon. Uskonto oli myös hyvin kokonaisvaltaista ja selitti esimerkiksi maailman olemassaolon. Tutkimuksellisesti 1500-luvun Hurttalassa on siis oltu uskonnollisia, eikä ole uskottavaa, että tämä olisi ollut vain esitystä.

3.3 Anakronismeja: vammattomuusolettama ja yliopistokoulutus

Stereotyyppien lisäksi Anneli Kanto on kirjoittanut romaaniinsa jonkin verran anakronismeja. Tieteen termipankin mukaan anakronismi on väärään aikayhteyteen asetettu tieto.¹⁰² *Rottien pyhimyksessä* anakronismeja esiintyy erityisesti henkilöiden ajatuksissa, joista osa on selkeän nykyaikaisia. Luvussa 3.1. Kirkko ja kuvat kerroin jo maalauksiin liittyneistä anakronismeista, joissa maalauksia arvioidaan nykyajan näkökulmasta: ne ovat outoja, eivätkä esitä kohdettaan nykyihmistä miellyttävällä tavalla. Silmiinpistävimmät anakronismit koskevat

⁹⁸ “Taikakonstien synnistä maalasien paran, joka käy imemässä naapurin lehmän utareet tyhjiksi ja kirmuaa maidon mahassaan ja paskantaa sitten voim emännän kirmuun.” Kanto 2024, 132–133.

⁹⁹ Katajala-Peltomaa & Toivo 2022, 3.

¹⁰⁰ Kts. esim. Vahtola 2003, 78; Aalto 2016, 36–37.

¹⁰¹ Ojanen 1999, 68; Vahtola 2003, 78.

¹⁰² Anakronismi. Tieteen termipankki.

kuitenkin ruumiin vammoihin suhtautumista ja Petrus Herckepaeuksen koulutusta. Vammautumisen kuvauksessa näkyy selkeästi Kannon nykyaikainen vammattomuusolettama, eli käsitys siitä, että henkilö on vammaton, kunnes toisin osoitetaan.¹⁰³ Koulutuksen kuvauksessa taas näkyy, ettei Kanto ole välttämättä kunnolla tutustunut aiheeseen.

Vilppu Niilonpojan vammautuminen on tärkeä osa *Rottien pyhimyksen* juonta: Vilppu kaatuu romaanin alkupuolella tikkaiden mukana ja murtaa kätensä. Onnettomuuden seurauksena Pelliina pääsee osaksi maalariryhmää. Kättä hoidetaan, mutta se jää jäykäksi ja voimattomaksi; Vilpulla on esimerkiksi vaikeuksia pitää pensseliä kädessä. *Rottien pyhimyksessä* Vilpun vamma estää häntä tekemästä töitä tai menemästä naimisiin, ja lopulta hän päätyy liittymään dominikaaniveljeksi.¹⁰⁴ Sen perusteella, kuinka paljon Vilpun vammaan ja sen vaikutuksiin kiinnitetään huomiota, vastaavat ruumiilliset vammat ovat Kannon luomassa keskiaikaisessa maailmassa harvinaisia. Mielestäni Kanto ei ole liioitellut siinä, että ruumiinvamma on varmasti keskiajallakin ollut suuri henkilökohtainen tragedia. Yhteiskunnalliselta kannalta käden jäykkyys ei kuitenkaan ollut vakavaa, ja vamman sosiaaliset vaikutukset ovatkin keskiajan tutkimuksen valossa hyvin liioiteltuja. Jenni Kuuliala on tutkinut ihmekertomuksia ja niistä huomannut, että vammat ovat keskiajalla olleet suhteellisen tavallisia, eikä niihin ole liittynyt nykyaikaista stigmaa. Keskiaikaiseen käsitteistöön ei edes kuulunut normaaliutta tai vammaisuutta (disability), mikä johtuu todennäköisesti siitä, ettei näille ollut tarvetta.¹⁰⁵

Myös *Rottien pyhimyksen* määritelmät ”vammasta” ja ”parantumisesta” ovat nykyaikaisia ja vammattomuusolettaman mukaisia. Vilppu valittelee, ettei hänen kädestään ”koskaan enää tulisi kunnollista ja näppärää”.¹⁰⁶ Siitä voi olla romaanin kanssa samaa mieltä, ettei kädestä tule ”näppärää”, mutta ”kunnollisen” määritelmä on usein tilanne- ja aikasidonnainen. Vilpun käsi ei juurikaan vaikuta hänen jokapäiväiseen elämäänsä, sillä hän voi syödä, liikkua ja tehdä töitä, vaikkakaan ei välttämättä maalarintöitä. Näin ollen käsi olisi keskiaikaisessa maailmassa ollut hyvinkin kunnollinen. Kuuliala huomauttaa myös, ettei vammaisista henkilöistä tullut keskiajalla yhteiskunnan hylkiöitä, ja nämä esimerkiksi menivät naimisiin.¹⁰⁷ Siihen nähden, että vammautuminen oli keskiajalla yleistä, ihmiskunnan lisääntyminen olisikin ollut vaakalaudalla, jos vammautuneet ihmiset eivät olisi voineet avioitua. Voimme siis

---

¹⁰³ Kuuliala 2024.

¹⁰⁴ Kanto 2024, 101, 169, 329.

¹⁰⁵ Kuuliala 2024.

¹⁰⁶ Kanto 2024, 327.

¹⁰⁷ Kuuliala 2024.

keskiajantutkimuksen perusteella arvioida, että Vilpulla olisi muitakin vaihtoehtoja kuin lähteä konventtiin.

Kannon keksimä seurakuntapappi Petrus Herckepaeus on rikkaan kyläläisen nuorin poika, jonka isä patisti pappisuralle. Herckepaeus opiskelee kaksitoista vuotta: ensin Turun katedraaliskoulussa ja sitten Uppsalan yliopistossa, josta hän saa korkeimman tutkinnon ennen kuin palaa kotiseurakuntansa papiksi. Tarinassa on totuuden siemen, ja Kanto kuvaa yliopistotutkinnon rakennetta ja opiskelijaelämää uskottavasti. Muilta osin tarina kuitenkin koostuu väärymmäryksistä ja anakronismeista. Myöhäiskeskiajalla rikkaissa porvarisperheissä ja jopa erittäin rikkaissa talonpoikaisperheissä laitettiin lapsia katedraaliskouluun oppimaan luku- ja kirjoitustaitoa, jotta nämä voisivat työskennellä hallintotehtävissä.¹⁰⁸ Herckepaeus kuitenkin asuu pienessä kylässä, joissa yleisempää oli, että seurakuntapappi valikoi nuorukaisia auttamaan jumalanpalveluksessa. Kasvettuaan pojat saattoivat sitten lähteä katedraaliskouluun, jossa he opiskelivat papin taitoja: lukemista, kirjoittamista, latinaa, laulamista, matematiikkaa ja käytännönläheistä teologiaa.¹⁰⁹

Suurimman osan seurakuntapapeista opetus päättyi katedraaliskouluun. Tämä koulutus oli heille keskiajalla riittävä, sitä paitsi yliopistokoulutus oli tyypillisesti heille liian kallista. Ulkomaisia yliopistoja hieman halvempi oli Uppsalan yliopisto, jossa varakkaimmat seurakuntapapit saattoivat suorittaa joitain opintoja, mutta eivät kokonaista kandidaatintutkintoa, sillä tämä oli sekä kallista että tarpeetonta.¹¹⁰ Kuvitteellinen Herckepaeus on kuitenkin jatkanut opiskelua ja suorittanut teologian maisterin tutkinnon.¹¹¹ Romaanissa mainitaan myös, kuinka Herckepaeus opiskeli peräti kaksitoista vuotta,¹¹² mikä todellisuudessa oli verrattain lyhyt aika näin mittavalle koulutukselle, kun tarkastelee Kurt Villads Jensenin ja Kirsi Salosen esittämiä eri tutkintoihin vaadittavia opiskeluaikoja Euroopan eri yliopistoissa.¹¹³

Yliopistokoulutus oli keskiajalla kallis ja harvinainen - ja siksi arvokas - toisin kuin nykyään. Nyky-Suomessa tulee opiskella vähintään teologian maisterin tutkinto, jos mieltä papiksi, kun taas keskiajalla riittivät katedraaliskoulun opinnot.¹¹⁴ Jos keskiaikainen, Hattulasta Turun katedraaliskoulun kautta Uppsalan yliopistoon päätyneet ja korkeimman tutkinnon suorittaneet

---

¹⁰⁸ Walta 2010, 186–190.

¹⁰⁹ Salonen & Jensen 2023, 219.

¹¹⁰ Salonen & Jensen 2023, 219–223.

¹¹¹ Kanto 2024, 150.

¹¹² Kanto 2024, 150.

¹¹³ Salonen & Jensen 2023, 222–223.

¹¹⁴ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2023, 2; Salonen & Jensen 2023, 219.

mies olisi olemassa, hän ei olisi myöskään päätenyt papiksi kotiseurakuntaansa. Kirsi Salosen ja Kurt Villads Jensenin mukaan tällainen koulutus olisi ollut niin merkittävä, että mies olisi päätenyt katolisen kirkon hallinnollisiin tehtäviin Turkuun tai ulkomaille.¹¹⁵ Kannon romaanista huomaa, että hän on hankkinut tietoa keskiaikaisesta yliopisto-opiskelusta, mutta on yhdistänyt tämän nykyaikaiseen käsitykseensä siitä ja näin tullut luoneeksi anakronismin.

Esiin nostamani anakronismit ovat pieniä lipsahduksia, joita ei juuri tule ajatelleeksi, mutta kun ne kasaantuvat, anakronismit muokkaavat huomattavasti kuvaamme keskiajasta. Reima Välimäki päättää erään blogikirjoituksensa seuraaviin dramaattisiin sanoihin: ”Kun menneisyys kiinnostaa, joku tekee siitä tulkintoja. Jos me tutkijat väistymme syrjään, tilan ottaa joku muu.”¹¹⁶ Kirjoituksessa Välimäki puhuu pseudohistoriasta ja Suomen muinaiskuninkaista, jotka aiheina ovat paljon vakavampia kuin yksittäinen historiallinen romaani. *Rottien pyhi-myksellä* on kuitenkin suurempi levikki kuin valheellisella historian tutkimuksella ja se vaikuttaa vahvasti yleisön mielipiteisiin varsinkin, jos romaania luetaan faktuaalisesti. Siksi historiantutkijoiden tulee käyttää aikaa myös anakronismien korjaamiseen.

---

¹¹⁵ Salonen & Jensen 2023, 219

¹¹⁶ Välimäki 2019.

4 Lopuksi: kuvaa ja kuvitelmaa

Historiallisen aineksen, tulkintojen ja fiktion avulla Anneli Kanto on luonut *Rottien pyhimyksessä* uskottavan toisinnon keskiajasta. Kirja edustaa tyypillistä suomalaista historiallista romaania pääasiallisesti fiktiivisine hahmoineen, vierailevine todellisine hahmoineen ja runsaine taustatutkimuksineen. Löydetyn ja luodun medievalismin suhde on myös hyvin tavanomainen, eikä se erota romaania muista lajinsa edustajista. Lähinnä *Rottien pyhimys* erottuu joukosta suosionsa vuoksi, joka puolestaan johtuu julkaisuolosuhteista keskellä koronaa ja taitavasta kirjoittamisesta kirjan sisältämän historiallisen aineksen sijasta. Romaanin aihe on jokseenkin erottuva ja tuo keskiaikaista kirkkomaalausta ja Hattulan Pyhän Ristin kirkkoa lähemmäksi yleisöä herättäen kiinnostusta. Erityisesti tämä näkyy Hattulan kirkossa, jonka kävijämäärät ovat räjähtäneet romaanin julkaisun myötä.

Erottuvan *Rottien pyhimyksestä* tekee myös sen ympärille kehittynyt kulttuuri-ilmiö, joka on suomalaisen romaanin kentällä poikkeuksellisen suuri: viimeksi keskiaikaisen romaanin ilmiömäisyydestä on voitu puhua Kaari Utrion kulta-aikana 1980–90-luvuilla ja viimeisin kulttuuri-ilmiö muodostui Sofi Oksasen *Puhdistuksen* (2008) ympärille. Kun romaani herättää näin paljon huomiota, on hyvä luoda kriittinen silmäys sen luomaan keskiaikakuvaan, varsinkin anakronismeihin ja toistuviin stereotypioihin.

Vaikka Kanto on tehnyt ansioituneen taustatyön romaania kirjoittaessaan, siitä löytyy historiallisia epäkohtia. Näistä nostin esille ne, jotka pistivät silmääni voimakkaimmin, mutta Reima Välimäkeä haastatellessani ja artikkeleita lukiessani huomasin, että jokaisella tutkijalla esiin nousevat hieman eri epäkohdat.

Historiallisen romaanin tutkimus on usein keskittynyt varhaisiin teoksiin ja historiallisen romaanin kehityksen hahmottamiseen. *Rottien pyhimys* on niin uusi, ettei siitä löytynyt ollenkaan tutkimusta, enkä löytänyt tutkimusta muistakaan Kannon romaaneista. Usein tuotantoa tutkitaan myös kokonaisuuksina, ja voi olla, että yksittäisestä romaanista on hankala tehdä täysimittaista historiallista tutkimusta. Usein tutkimuksessa myös keskitytään ensisijaisesti historiallisen romaanin antamaan kuvaan kirjoitusajankohdastaan, ei niinkään romaanin välittämään historiakuvaan. Näin ollen historiallisen romaanin tutkiminen medievalismin keinoin ei ole kovin yleistä.

Medievalismin tutkimus itsessään on suhteellisen nuori tutkimusala ja keskittyy voimakkaasti Keski-Eurooppaan. Medievalismin tutkimusta Suomessa löytyy myös suhteellisen vähän

verrattuna esimerkiksi historiallisen romaanin tutkimukseen ja suurin osa tutkimuksesta on englanniksi. Kun suurin osa tutkimuksesta on angloentristä ja siksi englanninkielistä, suomalaisen voikin olla hankala osallistua tieteelliseen keskusteluun suomenkielisillä julkaisuilla. Toisaalta medievalismia pääsisi tuomaan lähemmäksi yleisöä, jos tutkimuksia löytyisi myös suomeksi.

Koska keskityin tutkimuksessa niin paljon medievalismiin, historiallisen romaanin tutkimus jäi vähäiseksi. Tulevaisuudessa sekä *Rottien pyhimystä* että Kannon muuta tuotantoa voisikin tutkia historiallisen romaanin tutkimuksen ja esimerkiksi poetiikan keinoin. Lisäksi *Rottien pyhimyksen* antamaa kuvaa Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalauksista voisi tutkia sivukaupalla enemmänkin, nyt en esimerkiksi tarkastellut romaanissa näkyvää kansallismielistä kuvien tulkintaa.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Kanto, Anneli: *Rottien pyhimys*. 12. painos. Gummerus, Helsinki 2024.

Lehtiartikkelit

Flinkkilä, Anne: Kirjailija Anneli Kannon maailmassa pääosan saavat syrjäläiset ja sodan kolhimat ihmiset – ”Sivusta katsoen näkee paremmin”. *YLE*. 13.9.2021.

<https://yle.fi/aihe/a/20-10001266> [Haettu 10.5.2025].

Kajova, Jarno: Rottien Pyhimys on tuplannut Hattulan Pyhän Ristin kirkon kävijämäärät – Kirjailija Anneli Kanto kertoo tarinan 1500-luvun Hattulasta. *YLE*. 5.8.2022.

<https://yle.fi/a/3-12564644> [Haettu 1.3.2025].

Saxell, Jani: Maalaukset syntyvät oravanhännillä, Aatamia ja Eevaa suojaavat saunavihat: Anneli Kannon romaani on samalla todellinen keskiaikaisen elämän ensyklopedia.

Helsingin Sanomat. 21.4.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007933083.html> [Haettu 10.5.2025].

Torniainen, Marja-Liisa: Rottien pyhimys: Anneli Kannon viides historiallinen romaani on kunnianosoitus taiteilijoiden työlle. *Kulttuuritoimitus*. 10.3.2021. <https://kulttuuritoimitus.fi/artikkelit/artikkelit-kirjallisuus/rottiens-pyhimys-anneli-kannon-viides-historiallinen-romaani-on-kunnianosoitus-taiteilijoiden-tyolle/> [Haettu 10.5.2025].

Verkkosivujen tekstiaineistot

Greta tuotanto: *Rottien pyhimys musikaali*. Verkkosivu. [https://www.gretatuotanto.fi/rottiens-pyhimys?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw7pO_BhA-IEiwA4pMQvPP9bfeWi8dkI1rATUG-](https://www.gretatuotanto.fi/rottiens-pyhimys?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw7pO_BhA-IEiwA4pMQvPP9bfeWi8dkI1rATUG-DqCxFpAAq2u1LpgBAfG4Rzli5sBCGcIHWMhOCwm8QAvD_BwE)

[DqCxFpAAq2u1LpgBAfG4Rzli5sBCGcIHWMhOCwm8QAvD_BwE](https://www.gretatuotanto.fi/rottiens-pyhimys?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw7pO_BhA-IEiwA4pMQvPP9bfeWi8dkI1rATUG-DqCxFpAAq2u1LpgBAfG4Rzli5sBCGcIHWMhOCwm8QAvD_BwE) [Haettu 27.3.2025].

Kirjakaapin kummitus: *Anneli Kanto: Rottien pyhimys (naistenviikko)*. Blogi. 20.7.2023.

<https://kirjakaapinkummitus.blogspot.com/2023/07/anneli-kanto-rottiens-pyhimys.html> [Haettu 11.3.2025].

Savolainen, Aino-Maria: *Anneli Kanto: Rottien pyhimys*. Amman lukuhetki. Blogi. 8.4.2021.

<https://ammankirjablogi.blogspot.com/2021/04/anneli-kanto-rottiens-pyhimys.html> [Haettu 11.3.2025].

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkon säädöskokoelma. Nro 168. *Piispainkokouksen päätös pappisvirkaan vaadittavasta teologisesta tutkinnosta*. <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/.3/2023/08/168-Piispainkokouksen-paatos-pappisvirkaan-vaadittavasta-teologisesta-tutkinnosta.pdf> [Haettu 25.3.2025].

Audiovisuaalinen aineisto

Hattulan Pyhän Ristin kirkko – Rottien pyhimyksen inspiraation lähde. Tuottaja: InuIT OY & Anneli Kanto. 2021. YouTube, kesto 12:30. [Haettu 2.4.2025].

Lähdejulkaisut

Missale Aboense secundum ordinem fratrum praedicatorum, 1488. Toim. M. Parvio, K. Pirinen, J. Valinkoski. WSOY, Helsinki 1971.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilari: *Matkaopas keskiajan Suomeen*. 6. painos. Atena, Jyväskylä 2016.

Aho, Janika: *Keskiajan kuvat ja menneisyyden kuvittelu*. Glossa. 2.7.2025.

<https://www.glossa.fi/wp/?p=2051> [Haettu 20.3.2025].

Cohn, Dorrit: *Fiktion mieli*. Alkuteos: *The Distinction of Fiction*, 1999. Kääntäjät: P. Korhonen, M. Lehtimäki, K. Mikkonen & S. Palomäki. Gaudeamus, Helsinki 2006.

Di Carpegna Falconieri, Tommaso: *Medievalism: Some Historiographical Insights into the Mirror and Its Reflection*. *Juornal of Interdisciplinary History of Ideas*. (13) 25/2024. 3:1–3:30. DOI: <https://doi.org/10.13135/2280-8574/9365>

Edgren, Helena: *Taiteen merkitys keskiajan kirkossa. Ristin ja Olavin kansaa: Keskiajan usko Hämeessä ja Satakunnassa*. Toim. M. Linder, M. Saloniemi, C. Krötzl. Tampereen museoiden julkaisuja (55). Tampereen museot, Tampere 2000, 85–90.

Elliot, Andrew B. R.: *Medievalism, Politics and Mass Media: Appropriating the Middle Ages in the Twenty-First Century*. *Medievalism* (10). Boydell & Brewer, Cambridge 2021.

Fält, Katja: *Wall Paintings, workshops, and Visual production in the Medieval Diocese of Turku from 1430 to 1540*. Toim. Tuukka Talvio. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja (120). Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki 2012.

Hatavara, Mari: *Historia ja poetiikka Fredrika Runebergin ja Zacharias Topeliuksen historiallisissa romaaneissa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia (1128). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.

- Heikkilä, Markku & Heininen, Simo: *Uusi Suomen kirkkohistoria*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2017.
- Hiekkänen, Markus: *Suomen keskiajan kivikirkot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimintuksia (1117). Toinen painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.
- Katajala-Peltomaa, Sari & Toivo, Raisa Maria: *Lived Religion and Gender in Late Medieval and Early Modern Europe*. Themes in Medieval and Early Modern History (1). Taylor and Francis Group, New York 2020.
- Keskiaho, Jesse: Dominikaanit. *Kirjallinen kulttuuri keskiajan Suomessa*. Toim. Tuomas Heikkilä. Historiallisia tutkimuksia (254). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010, 267–277.
- Kortekallio, Kaisa & Ovaska, Anna: Lähilukeminen ennen ja nyt: Ruumiillisia, ympäristöllisiä ja poliittisia näkökulmia. *Avain* (13) 3/2020. 52–69.
- Kuuliala, Jenni: Vammaisuus, krooninen sairaus. Luentomuistiinpanot kurssilta (tekijän hallussa) *Ihmekertomukset keskiajan ja uuden ajan sosiaali- ja kulttuurihistorian lähdeaineistona*. Turun yliopisto, syyslukukausi 2024.
- Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi: Valta ja naiset esimodernia koskevassa historiantutkimuksessa: Pohjoismaista keskustelua toimijoista ja rakenteista. *Vallan teorian historiantutkimuksessa*. Toim. I. Aalto, L. Boxelrg, U. Ijäs & H. Paalumäki. Historia Mirabilis (7). Turun historiallinen yhdistys, Turku 2011, 19–39.
- Marsden, Richard: Medievalism: New Discipline or Scholarly no-man's Land?. *History Compass* (16) 2/2018. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1111/hic3.12439>
- Matthews, David: *Medievalism: a critical history*. Medievalism (6). Boydell & Brewer. 2015.
- Mäntylä, Eero: *Hattulan historia*. Hattulan kunta, Hämeenlinna 1976.
- Ojanen, Eero: *Ristin tiellä 750 vuotta, Hattulan seurakunnan historia*. Hattulan seurakunta, Hämeenlinna 1999
- Saariluoma, Liisa: Fiktiivisyys ja historiallisuus historiallisessa romaanissa. *Historiallisen romaanin teoriaa ja käytäntöjä Georg Lukacsista Umberto Ecoon*. Toim. Markku Iho-nen ja Liisa Saariluoma. Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia (2). 2. painos. Joensuun yliopisto, Joensuu 1986, 7–26.
- Salonen, Kirsi & Jensen, Kurt Villads: *Scandinavian in the Middle Ages 900–1550. Between Two Oceans*. Routledge 2023. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.4324/9781003095514>
- Suomi, Vilho: Katolisen keskiajan kirjalliset tuotteet. *Suomen kulttuuri historia, Ruotsin val-lan aika*. Toim. P. Tommila, A. Rietala, V. Kallio. WSOY, Porvoo 1979, 40–45.

- Suvanto, Seppo: Kurck, Arvidus (noin 1460–1522). *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. (1997a) <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000027> [Haettu 14.5.2025].
- Suvanto, Seppo: Tätt, Åke Jörgeninpoika (K 1520). *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997. (1997b) <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000021> [Haettu 14.5.2025].
- Tahkokallio, Jaakko: *Pimeä aika, kymmenen myyttiä keskiajasta*. 3. painos. Gaudeamus, Tallinna 2019.
- Vahtola, Jouko: *Suomen historia: Jääkaudesta Euroopan unioniin*. 5. painos. Otava, Keuruu 2003.
- Viholainen, Aila: *Katseita keskiaikaisiin kuviin: Uskomaansaattamista, kuvittelua ja tutkimusta*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2015.
- Viholainen, Aila: Kultainen vuori ja saunavihta: Keskiaikainen kuvittelu tutkimuksen kohteena. *Kuvittelu ja uskonto: Taustoja, tulkintaa ja sovelluksia*. Edit. Aila Viholainen, Jaana Kouri & Tiina Mahlamäki. Tietolipas (264). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2020, 50–84.
- Vuola, Katri: *Onko fakta fiktiolle pahasta? Vähäisiä lisiä*. Blogi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 28.5.2021. [Haettu 20.3.2025].
- Välimäki, Reima: *Pseudohistoria haastaa keskiajantutkimusta*. Turun yliopiston blogi. 10.9.2019. <https://blogit.utu.fi/utu/2019/09/10/pseudohistoria-haastaa-keskiajantutkimusta/> [Haettu 9.5.2025].
- Walta, Ville: Kirjoitustaidon leviäminen kirkon ulkopuolelle. *Kirjallinen kulttuuri keskiajan Suomessa*. Toim. Tuomas Heikkilä. Historiallisia tutkimuksia (254). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010, 182–202.
- Wennervirta, Ludwig: *Suomen keskiaikainen kirkkomaalaus*. WSOY, Porvoo. 1937.
- Willson, Kendra: The missing Finnish runestones. *Medievalism in Finland and Russia: Twentieth and Twenty-First Century Aspects*. Edit. Reima Välimäki. New Directions in Medieval Studies. Bloomsbury, Lontoo 2022, 103–124.
- Öberg, Jan: Albertus Pictor: kända signeringar. *Konsthistorisk Tidskrift* (73) 4/2004. 228–239. DOI: 10.1080/00233600410003576

Haastattelut

- Välimäki, Reima; kulttuurihistorian akatemiattutkija, synt. 1984. Haast. Aada Lehtinen 25.3.2025. Tekijän hallussa.

Yleisteokset

Tieteen termipankki: *Anakronismi*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:anakronismi> [Haettu 24.3.2025].

Tieteen termipankki: *Biblia pauperum* / *köyhäinraamattu*. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Taidehistoria:biblia_pauperum [Haettu 17.4.2025].

Tieteen termipankki: *Stereotypia*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:stereotypia> [Haettu 24.3.2025].

Häme-Wiki: *Hurtala*. <https://www.hamewiki.fi/Hurtala> [Haettu 25.3.2025].